

Cá 𠵼u tá 𠵼o tá • yá 𠵼n ?

Ă 𠵼ng g 𠵼p cá 𠵼a Webmaster
05/03/2008
Cá 𠵼p nhá 𠵼t 22/03/2008

Chim yá 𠵼n làm tá 𠵼 trên các hóc 𠵼á hang 𠵼á 𠵼ng rá 𠵼ng lá 𠵼n, có ít nhía 𠵼u ánh sáng, có loá 𠵼i tim chá 𠵼— yên tĂ 𠵼nh, có loá 𠵼i thích vách trĂ 𠵼n, gió lá 𠵼ng, cheo leo giá 𠵼a nĂ 𠵼i có tiá 𠵼ng sóng vá 𠵼— rá 𠵼m rá 𠵼p ngày 𠵼êm nhĂ 𠵼 thách thá 𠵼c khó khĂ 𠵼n 𠵼á 𠵼f thi thá 𠵼' tài nĂ 𠵼ng cá 𠵼a mình

Cá 𠵼u tá 𠵼o tá • yá 𠵼n Tá 𠵼 • chim yá 𠵼n - á 𠵼nh Hoàng Duy, TTO

á 𠵼nh Hoàng Duy, TTO Nhá 𠵼 • con (8-12g), cánh dài, chim yá 𠵼n bay há 𠵼ng ngày nhía 𠵼u chá 𠵼c, có trĂ 𠵼m, cây sá 𠵼' 𠵼á 𠵼f kiá 𠵼m Ă 𠵼n. NgĂ 𠵼á 𠵼i ta thĂ 𠵼á 𠵼ng tin nó có khá 𠵼 nĂ 𠵼ng bay xa 𠵼á 𠵼n 500 cây sá 𠵼'. Nó 𠵼á 𠵼p côn tr trong khí quyá 𠵼n, thĂ 𠵼á 𠵼ng ít Ă 𠵼n sâu bá 𠵼 • 𠵼á 𠵼-u trên cành cây, dĂ 𠵼á 𠵼i 𠵼á 𠵼f. Chân má 𠵼nh nhĂ 𠵼ng nhá 𠵼 • có vuá 𠵼t sá 𠵼 dá ... bá 𠵼u vào thành 𠵼á 𠵼á 𠵼f làm tá 𠵼. Tá 𠵼 • làm sát nhau trong hang, vào mùa sinh ná 𠵼Y, má 𠵼—i tá 𠵼 • má 𠵼 𠵼m cá 𠵼p, không khi nào chim lá 𠵼m tá 𠵼. Ná 𠵼u tá 𠵼 • bá 𠵼 𠵼 ngĂ 𠵼á 𠵼i lá 𠵼y má 𠵼f, nó bá 𠵼 • công làm lá 𠵼i má 𠵼 𠵼m lá 𠵼n thá 𠵼c hai, có khi má 𠵼 𠵼m lá 𠵼n thá 𠵼c ba nhĂ 𠵼ng hiá 𠵼m có, dù sao tá 𠵼 • làm lá 𠵼i không tá 𠵼t bá 𠵼ng tá 𠵼 • thá 𠵼c nhá 𠵼f. Bên phá 𠵼n chim vá 𠵼-n dá 𠵼ng nhía 𠵼u mảnh lá 𠵼i 𠵼á 𠵼f xây tá 𠵼, ngĂ 𠵼á 𠵼i 𠵼i "há yá 𠵼n" cĂ 𠵼ng cá 𠵼n phá 𠵼i lanh lá 𠵼i, tháo vát, kiên nhá 𠵼n, dĂ 𠵼ng cá 𠵼m. Lá 𠵼m ká 𠵼 không thá 𠵼-n trá 𠵼ng hay rá 𠵼i ro giá 𠵼p tại ná 𠵼n 𠵼á rĂ 𠵼i chá 𠵼t. Hàng trĂ 𠵼m ná 𠵼m má 𠵼 " ngĂ 𠵼á 𠵼i " tá 𠵼 - Ă 𠵼 nhá 𠵼 𠵼 á 𠵼Y các 𠵼á 𠵼o Hòn Tre luôn còn 𠵼á 𠵼y 𠵼á 𠵼f chá 𠵼ng mình nhá 𠵼ng nguy hiá 𠵼m cá 𠵼a nhá 𠵼 • gá 𠵼i tá 𠵼 • chim yá 𠵼n. Nghe ká 𠵼f á 𠵼Y Chiêm 𠵼á 𠵼a trĂ 𠵼á 𠵼c kia, tá 𠵼c là các 𠵼á 𠵼o tá 𠵼 « Quá 𠵼ng Nam 𠵼á 𠵼n Khánh Hòa, có ông nuôi khá 𠵼 𠵼i gá 𠵼i tá 𠵼— cho mình (1) . ThĂ 𠵼á 𠵼ng ngĂ 𠵼á 𠵼i chuyên nhía 𠵼p dùng nhía 𠵼u than ná 𠵼i nhau, hoá 𠵼c tá 𠵼 « dĂ 𠵼á 𠵼i dá 𠵼ng lên, hoá 𠵼c tá 𠵼 « trên thá 𠵼 xuá 𠵼ng. Má 𠵼—i cá 𠵼- 𠵼á 𠵼 𠵼ng tuy nhá 𠵼 • nhĂ 𠵼ng bá 𠵼f thĂ 𠵼á 𠵼ng có thá 𠵼f nguy cho tính má 𠵼nh ngĂ 𠵼á 𠵼i trèo và nhía 𠵼u khi phá há 𠵼ng cá 𠵼 má 𠵼 𠵼m loá 𠵼i tá 𠵼. 𠵼ó là chĂ 𠵼 dá 𠵼n nhá 𠵼ng chim chóc khác lá 𠵼i phá tá 𠵼. Thá 𠵼i ká 𠵼 𠵼 gá 𠵼i tá 𠵼 • cĂ 𠵼ng rá 𠵼t quan trá 𠵼ng. ThĂ 𠵼á 𠵼ng có hai mùa thu hoá 𠵼ch . 𠵼á 𠵼 𠵼t thá 𠵼c nhá 𠵼f mĂ 𠵼Ă 𠵼i ngày sau khi chim 𠵼á 𠵼, khoá 𠵼ng thá 𠵼t, lá 𠵼y cá 𠵼 tá 𠵼 • lá 𠵼n trá 𠵼ng. Chim phá 𠵼i làm lá 𠵼i tá 𠵼. 𠵼á 𠵼 𠵼t thá 𠵼c nhí, khoá 𠵼ng má 𠵼 𠵼m, hai thá 𠵼ng sau, lá 𠵼n ná 𠵼y chim má 𠵼 𠵼t, tá 𠵼 • nhá 𠵼 • hĂ 𠵼n, khoá 𠵼ng má 𠵼 𠵼m ná 𠵼-a hay hai phá 𠵼n ba tá 𠵼 • trĂ 𠵼á 𠵼c và chá 𠵼f lĂ 𠵼á 𠵼ng cĂ 𠵼ng kém hĂ 𠵼n. ThĂ 𠵼á 𠵼ng chá 𠵼 lá 𠵼y tá 𠵼 • và 𠵼á 𠵼 𠵼i cho chim con bay 𠵼i 𠵼á 𠵼f bá 𠵼o tá 𠵼 "n giá 𠵼ng chim. Ná 𠵼u ham lá 𠵼y trá 𠵼ng thì chim có thá 𠵼f tiá 𠵼 𠵼t nôi. Lúc trĂ 𠵼á 𠵼c thá 𠵼nh thoá 𠵼ng thá 𠵼y có 𠵼á 𠵼 𠵼t thá 𠵼c ba, khoá 𠵼ng thá 𠵼ng bá 𠵼y, nhĂ 𠵼ng lá 𠵼n ná 𠵼y tá 𠵼 • vô cùng má 𠵼nh khá 𠵼nh, 𠵼á 𠵼y lông, có khi nhuá 𠵼m máu vì chim qua cá 𠵼' gá 𠵼ng, kiá 𠵼 𠵼t lá 𠵼c vì vá 𠵼-y nay không còn má 𠵼y thá 𠵼c hiá 𠵼n. Tá 𠵼 • thu lĂ 𠵼á 𠵼m vá 𠵼, dù á 𠵼Y 𠵼á 𠵼 𠵼t nào, cĂ 𠵼ng không hoàn toàn sá 𠵼ch 𠵼á 𠵼f có thá 𠵼f dùng ngay. Trong tá 𠵼 •, ngoài chim chá 𠵼t, còn có rác, lông, phá 𠵼n, má 𠵼nh trá 𠵼ng cá 𠵼n phá 𠵼i thá 𠵼i ra, lá 𠵼n 𠵼á 𠵼u tá 𠵼i chá 𠵼—, sau 𠵼ó tá 𠵼i nhá, và 𠵼i nhá 𠵼ng dá 𠵼ng cá 𠵼 nhĂ 𠵼 kim, móc tre hay bá 𠵼ng kim loá 𠵼i, vá 𠵼-n dá 𠵼ng cá 𠵼n thá 𠵼-n 𠵼á 𠵼f khá 𠵼i má 𠵼f mát dù chút ít chá 𠵼f hàng quí báu vì má 𠵼—i tá 𠵼 • yá 𠵼n chá 𠵼 𠵼 cân ná 𠵼ng 7-15g. Sau cùng á 𠵼Y nhá bá 𠵼p, tá 𠵼 • yá 𠵼n thĂ 𠵼á 𠵼ng 𠵼Ă 𠵼á 𠵼c xá 𠵼- lý trong nĂ 𠵼á 𠵼c và 𠵼á 𠵼u bá 𠵼p phá 𠵼i rá 𠵼t khéo tay má 𠵼i lá 𠵼y ra 𠵼Ă 𠵼á 𠵼c nhá 𠵼ng má 𠵼nh lông bé tí con tá 𠵼 "n tá 𠵼i. Má 𠵼 𠵼m há 𠵼i mà tá 𠵼 « lâu nhía 𠵼u ngĂ 𠵼á 𠵼i tò mò muá 𠵼n biá 𠵼t là vá 𠵼i vá 𠵼-t liá 𠵼u gì chim yá 𠵼n 𠵼á 𠵼 làm tá 𠵼. Sách vá 𠵼Y Trung Quá 𠵼c tá 𠵼 « nhía 𠵼u thá 𠵼 ká 𠵼. trĂ 𠵼á 𠵼c 𠵼á 𠵼 có 𠵼á 𠵼t vá 𠵼nh 𠵼á 𠵼. Sách Tùng tân bá 𠵼o chim yá 𠵼n á 𠵼Y các biá 𠵼n ChĂ 𠵼Ă 𠵼ng Tuyá 𠵼n, Duyên Há 𠵼i bá 𠵼t cá 𠵼á 𠵼f làm tá 𠵼. Sách Mân tiá 𠵼f ký rõ ràng hĂ 𠵼n, xác 𠵼á 𠵼nh chim tô thá 𠵼t cá lên hóc 𠵼á. Sách Nam Châu thì cho chim Ă 𠵼n cá rá 𠵼i má 𠵼-a ra nhá 𠵼ng sá 𠵼i dây làm tá 𠵼 • dá 𠵼 ± phòng ngày 𠵼ông thá 𠵼ng rét. Bên nĂ 𠵼á 𠵼c ta, sách Tra phá 𠵼' tá 𠵼p vá 𠵼nh cĂ 𠵼ng nói 𠵼á 𠵼n chim dùng cá làm tá 𠵼, còn sách Lãn Nam tá 𠵼p ký lá 𠵼p lá 𠵼i quan 𠵼á 𠵼f m phá 𠵼 • biá 𠵼n bên Nhá 𠵼-t Bá 𠵼n ká 𠵼f chim Ă 𠵼n rêu meo, rong biá 𠵼n và chính nhá 𠵼ng chá 𠵼f không tiêu 𠵼á 𠵼Ă 𠵼á 𠵼c á 𠵼 ± a ra. Sách Viá 𠵼 𠵼t lá 𠵼c cĂ 𠵼ng có ý kiá 𠵼n thĂ 𠵼Ă 𠵼ng tá 𠵼 ± : thá 𠵼c Ă 𠵼n cá 𠵼a chim yá 𠵼n là rêu móc á 𠵼Y các hóc 𠵼á. Chi tiá 𠵼t lá 𠵼i lung nhá 𠵼f nhĂ 𠵼ng cĂ 𠵼ng dá 𠵼n 𠵼Ă 𠵼á 𠵼ng 𠵼á 𠵼n má 𠵼 𠵼m kiá 𠵼n thá 𠵼c má 𠵼i 𠵼Ă 𠵼á 𠵼c trích tá 𠵼 « cuá 𠵼n Tuyá 𠵼n Nam tá 𠵼p c xuá 𠵼t bá 𠵼n thá 𠵼i Vá 𠵼n Lá 𠵼ch nhà Minh : chim Ă 𠵼n á 𠵼c sò mà các loá 𠵼i ná 𠵼y mang trên lĂ 𠵼ng vá 𠵼 • nhá 𠵼ng gân cá 𠵼ng có 𠵼á 𠵼c 𠵼á 𠵼f m bá 𠵼 • dĂ 𠵼á 𠵼ng, tĂ 𠵼ng lá 𠵼c, chá 𠵼ng lao. Nhá 𠵼ng gân ná 𠵼y lá 𠵼i khó tiêu và chim má 𠵼-a ra trá 𠵼 𠵼m lá 𠵼n và 𠵼i nĂ 𠵼á 𠵼c bá 𠵼t 𠵼á 𠵼f làm tá 𠵼. Sách Quá 𠵼ng 𠵼ông tôn ngá 𠵼 nói chim yá 𠵼n má 𠵼 • Ă 𠵼n loá 𠵼i thá 𠵼ch phá 𠵼n á 𠵼Y bá 𠵼 • biá 𠵼n rá 𠵼 "i má 𠵼-a ra làm tá 𠵼 • (3). Nhá 𠵼ng nhá 𠵼-n 𠵼á 𠵼nh ná 𠵼y 𠵼Ă 𠵼á 𠵼c các du khách 𠵼êm tá 𠵼 « Viá ...n 𠵼ông vá 𠵼 • châu Âu và 𠵼Ă 𠵼á 𠵼c các nhà vá 𠵼n vá 𠵼-t há 𠵼c 𠵼á 𠵼f ý. NgĂ 𠵼á 𠵼i nói 𠵼á 𠵼n 𠵼á 𠵼u tiên là má 𠵼 𠵼m ngĂ 𠵼á 𠵼i Hòa Lan, Jacques Bontius, sá 𠵼ng á 𠵼Y Batavia vào giá 𠵼a thá 𠵼 ká 𠵼. 17. Theo ông, chim yá 𠵼n 𠵼á 𠵼 𠵼y chá 𠵼f dá 𠵼o tá 𠵼 « bá 𠵼t biá 𠵼n, có thá 𠵼f là má 𠵼i cá nhà tá 𠵼ng hay trá 𠵼ng cá mà làm tá 𠵼. Trá 𠵼ng cá cĂ 𠵼ng là quan 𠵼á 𠵼f m cá 𠵼a ông Pierre Poivre, má 𠵼 𠵼m ngĂ 𠵼á 𠵼i Pháp miá 𠵼n Lyon. Bác sĂ 𠵼 Georges-Everard Rumpf tá 𠵼c Rumphius, má 𠵼 𠵼m nhà thá 𠵼c vá 𠵼-t há 𠵼c ngĂ 𠵼á 𠵼i 𠵼á 𠵼c, thì cho chim 𠵼á 𠵼 Ă 𠵼n má 𠵼 𠵼m loá 𠵼i cây má 𠵼m, dá 𠵼o, vá 𠵼 « a trá 𠵼ng, vá 𠵼 « a 𠵼á 𠵼 • á 𠵼Y bá 𠵼 • biá 𠵼n và tá 𠵼 • 𠵼Ă 𠵼á 𠵼c cá 𠵼u tá 𠵼o vá 𠵼i chá 𠵼f ngoá 𠵼i tiá 𠵼t. 𠵼á 𠵼y cĂ 𠵼ng là ý kiá 𠵼n sau ná 𠵼y cá 𠵼a Thomas Stamford Raffles, nguyên Thá 𠵼ng 𠵼á 𠵼c Mã Lai và cĂ 𠵼ng là má 𠵼 𠵼m nhà vá 𠵼n vá 𠵼-t há 𠵼c ngĂ 𠵼á 𠵼i Anh. Theo Engelbert Kaempfer, má 𠵼 𠵼m sĂ 𠵼 vá 𠵼 « a là má 𠵼 𠵼m nhà vá 𠵼n vá 𠵼-t há 𠵼c khác ngĂ 𠵼á 𠵼i 𠵼á 𠵼c, thì tá 𠵼 • yá 𠵼n gá 𠵼m có nhá 𠵼ng tàn tích cá 𠵼a má 𠵼 𠵼m phá 𠵼 𠵼 𠵼Ă 𠵼á 𠵼c chim chá 𠵼 biá 𠵼n. Vào nhá 𠵼ng thá 𠵼 ká 𠵼. 17, 18, các nhà trúa 𠵼n giáo 𠵼i lá 𠵼i ngang dá 𠵼c châu Á cĂ 𠵼ng lĂ 𠵼á 𠵼m lá 𠵼t nhía 𠵼u nhá 𠵼-n xét trong dân gian. Cha Cristofoto Borri, ngĂ 𠵼á 𠵼i Ý, tá 𠵼f chim yá 𠵼n thĂ 𠵼Ă 𠵼ng tá 𠵼 ± nhĂ 𠵼 con chim nhá 𠵼n arondelle (có lá 𠵼 𠵼 vì vá 𠵼 sau ná 𠵼y có tên hironnelle cho chim én và chim yá 𠵼n) và cho tá 𠵼 • yá 𠵼n là má 𠵼 𠵼m chá 𠵼f lá 𠵼y tá 𠵼 « bá 𠵼t biá 𠵼n trá 𠵼 𠵼m vá 𠵼i thá 𠵼y dá 𠵼ch á 𠵼Y dá 𠵼i dày. Theo cá 𠵼' Alexandre de Rhodes, ngĂ 𠵼á 𠵼i có công nhía 𠵼u cho chá 𠵼 quá 𠵼c ngá 𠵼 ta, thì chim yá 𠵼n 𠵼á 𠵼 hút nhá 𠵼 ± a cây trá 𠵼m hĂ 𠵼Ă 𠵼ng hòa vá 𠵼i bá 𠵼t biá 𠵼n 𠵼á 𠵼f làm tá 𠵼. Cuá 𠵼i thá 𠵼 ká 𠵼. 18, cha Richard, ngĂ 𠵼á 𠵼i Pháp, cĂ 𠵼ng lá 𠵼p lá 𠵼i á 𠵼y trong cuá 𠵼n Histoire civile et politique du Tonkin : ông giá 𠵼i thích bá 𠵼t biá 𠵼n và nhá 𠵼 ± a trá 𠵼m hĂ 𠵼Ă 𠵼ng trá 𠵼 𠵼m lá 𠵼n và 𠵼i nhau, khô cá 𠵼ng thì biá 𠵼n ra má 𠵼 𠵼m chá 𠵼f trong suá 𠵼t, trá 𠵼ng khi còn thĂ 𠵼Ă 𠵼i, trá 𠵼Y thành vàng xanh khi khô hĂ 𠵼n. Ông 𠵼á 𠵼 "ng ý vá 𠵼i các giáo sĂ 𠵼 dòng Tên, nhá 𠵼ng ngĂ 𠵼á 𠵼i 𠵼á 𠵼 xem xét cá 𠵼. tá 𠵼 • chim, là nhá 𠵼 ± a trá 𠵼m hĂ 𠵼Ă 𠵼ng 𠵼á 𠵼 chuyá 𠵼n qua tá 𠵼 • yá 𠵼n nhá 𠵼ng tính chá 𠵼f cùng khá 𠵼u vá 𠵼 𠵼 ngon lành, mùi

vá» «êm dá» «u. Qua thá» «ká» · 19, lý giá» «thá» «c Á» «fn cá» «sa chim có phá» «sn thay Á» «á» «i trong kiá» «çn thá» «c các há» «c giá» «£. R.P. Lesson lá» «p lá» «ji ná» «-n xét cá» «sa Wurmb Á» «ã khá» «£o sát á» «Ý Java, ná» «t trí là chim Á» «fn sâu bá» «•, côn trùng, nh» «Æ» «ng khi cá» «sn làm tá» «• thì l» «Æ» «á» «£m lá» «.t vá» «-t liá» «t» «u trên má» «.t biá» «fn rá» «i vá» «-n dá» «ng ná» «» «TMi tá» «çng thanh lá» «c, trá» «TMn nhào vá» «» «i vá» «» «i n» «Æ» «á» «» «c ná» «s» «y thành má» «» «TMt chá» «t dá» «» «o. Home là ng» «Æ» «á» «i Á» «á» «su tiên giá» «£i phá» «c» «u c» «Æi thá» «f chim yá» «çn nh» «Æ» «ng rá» «si ro Á» «i Á» «á» «çn ká» «çt luá» «-n sai là ná» «ng tuyá» «çn bao tá» «- Á» «ã cho phát tiá» «çt chá» «t dá» «» «o. Bernstein ná» «-n thá» «y ná» «ng tuyá» «çn d» «Æ» «á» «i l» «Æ» «á» «ji phát triá» «fn phá» «ng to nhanh chóng và phát hiá» «t» «n chúng có khá» «£ n» «Æ» «ng phát tiá» «çt má» «» «TMt thá» «c n» «Æ» «á» «c ná» «s» «y Á» «á» «f khô giá» «ng há» «t vá» «-t liá» «t» «u tá» «• chim chá» «t ná» «s» «y vá» «a ná» «t vá» «a chá» «y thành dây. Khi muá» «n xây tá» «•, chim lá» «y Á» «á» «su l» «Æ» «á» «ji cho rá» «£i vào há» «c Á» «ã chá» «n má» «» «TMt lá» «p n» «Æ» «á» «c bá» «t, lá» «.p Á» «i lá» «.p lá» «ji m» «Æ» «Æi, hai m» «Æ» «Æi lá» «sn, vá» «½ thành má» «» «TMt hình món ngá» «±a. Chá» «t ná» «s» «y khô rá» «t mau. Trong lúc vá» «-n dá» «ng quanh tá» «•, thá» «ç, nào c» «Æ» «ng có má» «» «TMt vài sá» «£i lông dính vào. Các tuyá» «çn phá» «ng lá» «n gây ít nhiá» «u kích thích và chim vá» «a ép vá» «a cá» «• Á» «á» «f dá» «c há» «çt chá» «t ná» «s» «y ra ngoài. Ná» «çu có th» «Æ» «Æi ng tá» «n, vài giá» «t máu trá» «TMn vào n» «Æ» «á» «c bá» «t nhuá» «TMm Á» «á» «tá» «• chim (1) . Võ Qua Yá» «çn - <http://vietsciences.free.fr>